

Nr 20

Utlåtande i anledning av väckt motion angående rättegångsbalkens bestämmelser om telefonavlyssning.

Första lagutskottet har till behandling förehaft en inom andra kammaren väckt motion, nr 355, av herr *Eliasson* i Stockholm. I motionen hemställas, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida telefonavlyssning enligt gällande bestämmelser kan kringgärdas med föreskrifter, som bättre än för närvarande erbjuder rättssäkerhetsgarantier för den enskilde.

Beträffande de skäl motionären anført till stöd för sin hemställan får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till motionen.

Gällande bestämmelser m. m.

I den av riksdagen år 1942 antagna *rättegångsbalken* upptages i det avsnitt, som avser rättegången i brottmål, en ingående reglering av förundersökningen i sådana mål och av de straffprocessuella tvångsmedlen. I 27 kap. ges bestämmelser om beslag och vissa andra därmed närbesläktade åtgärder. Bland de senare märkes den åtgärd, som regleras i 16 § och som avser avhörande av telefonsamtal. Enligt denna paragraf kan rätten under vissa förutsättningar på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren meddela tillstånd till avhörande av samtal till och från telefonapparat, som innehaves av för brott misstänkt person eller eljest kan komma att begagnas av honom. För att beslut härom skall kunna meddelas kräves att vederbörande skäligen kan misstänkas för brott, varå icke kan följa lindrigare straff än straffarbete i två år, och att det finnes vara av synnerlig vikt för utredningen, att undersökningsledaren eller åklagaren erhåller del av samtal till och från apparaten. Tillstånd skall meddelas att gälla viss tid, högst en vecka, från den dag, då tillståndet delgavs telefonanstaltens föreståndare. Uppteckning, som ägt rum vid samtals avhörande, får icke granskas av annan än rätten, undersökningsledaren eller åklagaren, dock att sakkunnig eller annan, som anlitas för utredningen angående brottet eller eljest därvid höres, får efter anvisning av myndighet, som nu sagts, granska uppteckningen. I den mån uppteckningen innehåller något, som ej är av betydelse för utredningen, skall den efter granskningen omedelbart förstöras. Nyss angivna bestämmelse om rätt för annan än rätten, undersökningsledaren

eller åklagaren att granska uppteckning har tillkommit med tanke på exempelvis sådana fall, vari förekommer tolkning av chiffermeddelanden.

Av 1 kap. 4 och 11 §§ följer att underrätt vid avgörande av fråga, som här avses, är domför med en lagfaren domare.

I lagen den 21 mars 1952 med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål meddelas bestämmelser, som bl. a. medger en utvidgad möjlighet att använda straffprocessuella tvångsmedel vid förundersökning rörande vissa i lagen uppräknade brott. De brott, som här avses, äro sådana som utgör ett hot mot rikets yttre eller inre säkerhet, t. ex. spioneri och sabotage. Enligt 5 § i lagen må tillstånd till telefonavlyssning jämlikt 27 kap. 16 § rättegångsbalken meddelas, ändå att å brottet kan följa lindrigare straff än straffarbete i två år. Giltighetstiden för tillståndet må bestämmas till högst en månad från den dag, då tillståndet delgavs telefonanstaltens föreståndare. Kan det befaras att inhämtande av rättens tillstånd skulle medföra sådan tidsutdräkt eller annan olägenhet, som är av väsentlig betydelse för utredningen, må förordnande om åtgärden meddelas av undersökningsledaren eller åklagaren. Har undersökningsledaren eller åklagaren meddelat dylikt förordnande, skall enligt 6 § skriftlig anmälan därom, med angivande av skälen, ofördröjligen göras hos rätten, som har att skyndsamt upptaga ärendet till prövning. Finner rätten att förordnandet icke bör äga bestånd, skall rätten upphäva förordnandet.

I motiven till 27 kap. 16 § rättegångsbalken anförde *processlagberedningen* bl. a.:

För utredningen om brott kan stundom vara av vikt, att den som verkställer förundersökningen äger möjlighet att taga del av telefonsamtal mellan den misstänkte och annan. I gällande lag saknas bestämmelser härom, och för tillstånd till avhörande av sådana samtal torde erfordras Kungl. Maj:ts beslut i varje särskilt fall. Det synes lämpligt, att i samband med en fullständig reglering av förundersökningen och tvångsmedlen bestämmelser i detta hänseende upptagas i lagen.

Med hänsyn till den stora betydelsen av telefonhemlighetens bevarande böra stränga regler uppställas för ett ingrepp i denna. Sålunda bör befogenhet att taga del av telefonsamtal ifrågakomma endast vid brott av så grov beskaffenhet, att därå icke kan följa lindrigare straff än straffarbete i två år, och allenast om det finnes vara av synnerlig vikt för utredningen. Att medgiva dylik befogenhet även då fråga är om lindrigare brott skulle äventyra det skydd förtroliga meddelanden böra åtnjuta. Rätt att besluta om sådan åtgärd bör uteslutande tillkomma rätten, som bör äga att upptaga fråga därom allenast på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren. Beslutet bör innefatta tillstånd till avhörande av samtal till och från telefonapparat, som innehaves av den misstänkte eller eljest kan antagas komma att begagnas av honom; i beslutet bör angivas nummer eller annan beteckning å telefonapparat, som tillståndet skall avse. Tillståndet bör meddelas att gälla allenast viss tid, högst en vecka, från den dag, då tillståndet delgavs telefonanstaltens föreståndare.

Departementschefen anförde bl. a.:

I 16 § behandlas frågan om rätt för åklagare eller polismyndighet att i utredningssyfte taga del av telefonsamtal. Lagrummet vilar på den uppfattningen, att innehållet i telefonmeddelanden, liksom i brev eller telegram, åtnjuter rättsligt skydd och att detta skydd endast genom lag kan begränsas eller upphävas. Tydligt är, att viktiga samhällsintressen kunna påkalla ett ingripande även i nu berörda fall. Enligt beredningens förslag är ingripandet begränsat till de grövsta brotten. Anledningen härtill har bland annat varit den, att ett sådant ingripande skall kunna äga rum även i fråga om sådana förtroliga meddelanden mellan närstående, som, då de ske i skrift, i regel äro undantagna från beslag.

Under det andra världskriget hade genom särskilda tidsbegränsade lagar meddelats bestämmelser som öppnade möjlighet att under vissa förutsättningar företaga telefonavlyssning. Befogenhet att besluta om sådan åtgärd tillkom länsstyrelse, landsfogde och polismästare samt i Stockholm förste stadsfiskalen och kriminalpolisintendenten. Till förebyggande av missbruk föreskrevs att, om beslut om dylik åtgärd meddelats, anmälan härom skulle med angivande av skälen ofördröjligen göras hos justitiekanslern. Om justitiekanslern fann att åtgärden icke borde äga bestånd, ägde han upphäva beslutet.

Frågan om kontrollen över tvångsmedelsanvändningen enligt 1952 års tvångsmedelslag var föremål för stor uppmärksamhet vid tillkomsten av denna lag. I det förslag, som låg till grund för denna lagstiftning, hade förslagslagers att kontrollen skulle handhavas av rätten. Detta förslag lämnades vid remissbehandlingen utan erinran i de flesta yttrandena. Från några håll framfördes emellertid bl. a. den tanken, att granskning skulle äga rum genom en nämnd eller annat dylikt organ med lekmannainslag. *Departementschefen* (proposition nr 22) ansåg angeläget att vid valet av kontrollorgan så nära som möjligt anknyta till det kontrollsystem som redan funnes i rättegångsbalken och fann vid sin bedömning att genom anordningen med domstol som kontrollorgan skulle vinnas den säkraste garantien för att rättssäkerhetssynpunkten verkligen bleve tillgodosedd vid kontrollen. Beträffande den framförda tanken på kontroll genom något slag av medborgarrepresentation vid sidan av företrädare för rättsväsendet anförde *departementschefen*, att en dylik nämnd skulle, eftersom kontrollorganet måste vara i permanent funktion, få svårigheter att fullgöra sin uppgift. Propositionens förslag följdes, utom i ett avseende varom här icke är fråga, av första lagutskottet (utlåtande nr 6) och riksdagen.

Motionen

Till stöd för sin hemställan om utredning anför motionären bl. a., att handhavandet av telefonavlyssningen såsom straffprocessuellt tvångsmedel icke kringgårdats med tillfredsställande rättssäkerhetsgarantier och att

tillskapandet av någon form av kontroll härå skulle vara ägnat att förhindra ryktesspridning, som i skilda sammanhang offentligen framförts. I motionen erinras om att ärenden av detta slag handlägges av ensamdomare, och motionären anför att det, såvitt han visste, icke någon gång förekommit att framställning om telefonavlyssning av domstol avslagits. Såsom en möjlig utväg till reform i motionens syfte framför motionären tanken att i ärenden rörande telefonavlyssning skulle förordnas en »offentlig försvarare», vilken — utan att den misstänkte underrättades — skulle ha att vid förhandling inför domstolen inom lyckta dörrar taga ställning till det föreliggande materialet och eljest anförva vad han aktade nödigt.

Remissyttranden

Utskottet har, i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver, inhämtat yttranden över motionen från *riksåklagarämbetet* och *Stockholms rådhusrätt*. Därjämte har *Sveriges advokatsamfund* beretts tillfälle att yttra sig över motionen.

Från riksåklagarämbetet har jämväl överlämnats yttranden, som av ämbetet införskaffats från statsåklagarna i Stockholm, Göteborg och Malmö samt från föreningarna Sveriges landsfogdar, Sveriges stadsfiskaler och Sveriges landsfiskaler.

Riksåklagarämbetet har icke ansett anledning förekomma att tillstyrka motionens förslag om utredning. De av riksåklagarämbetet hörda instanserna intager också en negativ hållning till förslaget. *Stockholms rådhusrätt* anser sig icke kunna biträda motionärens förslag om att offentlig försvarare skulle förordnas i ärenden om telefonavlyssning men säger sig intet ha emot att domstolarnas befattning med telefonavlyssningsärendena underkastas effektiv kontroll. *Advokatsamfundet*, som också ställer sig avvisande till nyssnämnda förslag, tillstyrker att en utredning göres till åstadkommande av en mera betryggande kontroll.

Stockholms rådhusrätt anför i sitt yttrande bl. a. följande:

Under den jämförelsevis långa tid som domstol med ensam domare utövat beslutanderätten i ärenden angående telefonavlyssning har icke, såvitt för rådhusrätten är känt, någon anmärkning framställts mot domstols sätt att handlägga och avgöra sådana ärenden. Motionären har framhållit, att, såvitt han vet, något beslut från domstols sida om avslag på framställning om telefonavlyssning aldrig meddelats. Därest avslag i någon större utsträckning icke förekommit, torde detta icke behöva innebära, att beslutanderätten utövats otillfredsställande. För rådhusrättens del må allenast anmärkas, att det förekommit fall, då rådhusrätten vid framställning om tillstånd till telefonavlyssning framfört synpunkter, som föranlett åklagaren att återtaga framställning.

Med hänsyn till vad sålunda anförts finner rådhusrätten det icke föreligga skäl till ändring i bestämmelserna om att beslut om tillstånd till telefonavlyssning skola meddelas av domstol bestående av en lagfaren domare.

I anledning av vad som i motionen anförts om att den misstänkte skulle kunna i ärende angående telefonavlyssning företrädas av en offentlig försvarare har rådhusrätten vidare anført:

Telefonavlyssning kommer till användning, då det gäller uppdragande av synnerligen grova brott. I fråga om avslöjande av brott mot rikets säkerhet torde telefonavlyssning vara ett av de viktigaste hjälpmedel, som stå till buds. För att tvångsmedlet skall kunna få åsyftad verkan är det av största vikt att i möjligaste mån hemlighålla den misstänktes namn och de omständigheter, på vilka misstanken grundas. Med hänsyn härtill böra upplysningar i angivna avseenden icke lämnas till större personkrets än som är oundgängligen nödvändigt. Varje utökning av denna krets torde kunna medföra fara för att effektiviteten av polismyndighetens verksamhet för uppdragande av brott skall komma att förringas eller rent av omintetgöras. I detta sammanhang vill rådhusrätten erinra om bestämmelsen i 23 kap. 18 § rättegångsbalken, enligt vilken en försvarare icke äger rätt att taga del av vad vid förundersökningen förekommit förrän tillfälle därtill kan lämnas utan men för utredningen. Av det anförda framgår, att, därest offentliga försvarare skulle förordnas i ärenden angående telefonavlyssning, det med nödvändighet måste iakttagas, att till sådana försvarare utses allenast personer, som efter noggrann prövning befinnas särskilt pålitliga och i övrigt skickade för uppgiften. Med hänsyn till ärendenas brådskande natur måste dylika försvarare vara att tillgå över hela landet utan nämnvärd tidsutdräkt. Det torde möta svårigheter att för samtliga uppkommande fall få tillgång till sådana försvarare. Enär försvararen på grund av sekretessen icke skulle kunna inhämta upplysningar från den misstänkte eller eljest införskaffa utredning utöver den som åklagaren förebringar, torde försvararens möjligheter att på ett mera effektivt sätt tillvarataga den misstänktes intressen vara begränsade. Även om försvararen tillerkändes rätt att överklaga domstols beslut, lär han på grund av vad nyss sagts icke kunna mera ingående motivera sitt överklagande. Slutligen må anmärkas, att den enskildes intresse av skydd för förtroliga meddelanden måste anses vara jämförelsevis ringa i förhållande till samhällets intresse att hemlighålla förhållanden, vilkas yppande skulle kunna förhindra eller äventyra avslöjande och beivrande av brott mot rikets säkerhet och annan farlig brottslig verksamhet.

På grund av vad som framhållits anser rådhusrätten sig icke kunna biträda motionärens förslag om att offentliga försvarare skola förordnas i ärenden angående telefonavlyssning.

Rådhusrätten har givetvis icke något att erinra mot att domstolarnas utövande av befogenheten att besluta om telefonavlyssning underkastas effektiv kontroll. Fasthellre anser rådhusrätten en dylik kontroll vara önskvärd, därest densamma skulle kunna vara ägnad att åtminstone i någon mån öka förtroendet för domstolarnas verksamhet i nämnda hänseende.

Till vinnande av ökad möjlighet till kontroll skulle kunna meddelas föreskrift om att — åtminstone i fall där domstol fattar beslut som innebär förlängning av tid för tidigare beslutad avlyssning — domstolen skulle vara skyldig att till justitiekanslern eller justitieombudsmannen och, såvitt angår militära mål, militieombudsmannen lämna underrättelse om besluten, så att vederbörande kunna bliva i tillfälle att mera kontinuerligt följa beslut av förevarande slag. Ävenledes skulle man kunna meddela motsvarande föreskrift om underrättelseskyldighet för vederbörande åklagare i förhål-

lande till riksåklagaren. Underrättelser i angivna hänseende skulle möjliggöra för riksåklagaren att granska åklagares framställningar samt i förekommande fall giva vederbörande åklagare anvisningar, vilka skulle kunna medföra återkallande av gjorda framställningar eller avstående från tilltänkta sådana.

Riksåklagarämbetet anför, efter att ha uttalat att tvekan självfallet kan råda huruvida den nuvarande prövningen av rätten utgör en tillräcklig rättssäkerhetsgaranti, bl. a.:

Om ytterligare garantier anses böra skapas mot obefogade telefonkontroller, torde man dock svårigen kunna tänka sig den av motionären anvisade utvägen att låta en »offentlig försvarare» — utan att den misstänkte äger kännedom därom — företräda denne. Enligt ämbetets mening strider det mot en försvarares allmänna ställning och uppgift att han skulle kunna handla bakom sin huvudmans rygg. För övrigt torde någon verklig möjlighet för försvararen att utan samråd med den misstänkte kunna effektivt tillvarataga dennes intressen knappast föreligga. — — — Enligt ämbetets mening ligger det närmast till hands att den ytterligare kontroll av meddelade beslut om telefonavlyssning, som må befinnas erforderlig, utövas av justitieombudsmannen, vilken torde ha särskild anledning att granska sådana beslut.

Under återopande av det anförda och då såvitt för ämbetet är känt missbruk av telefonkontroll icke förekommit får ämbetet såsom sin mening uttala, att tillräckliga garantier för den enskildes rättssäkerhet i nu ifrågasatt sammanhang redan torde föreligga. Ämbetet förutsätter därvid att justitieombudsmannen ägnar särskild uppmärksamhet åt denna kontroll.

I de yttranden, som avgivits av föreningarna *Sveriges landsfogdar* och *Sveriges landsfiskaler*, hålles i allmänhet före att tillräcklig rättssäkerhetsgaranti erhålles genom den nuvarande domstolsprövningen. Från några håll anföres också den synpunkten att det icke förekommit någon anledning till anmärkning mot tillämpningen. Uttalanden av denna innebörd göres av *statsåklagaren i Göteborg* och *statsåklagaren i Malmö*. Den sistnämnde, som anser motionens syfte vällovligt, ifrågasätter också det praktiska värdet av motionärens förslag.

Statsåklagaren i Stockholm hänför sig till ett från stadsfiskalen Werner Ryhninger infordrat yttrande, vari bl. a. anföres:

Telefonkontroll och personövervakning eller s. k. »skuggning» utgöra de viktigaste medlen för uppdagandet och bekämpandet av illegal verksamhet. Båda komplettera varandra i hög grad. Å ena sidan har genom telefonkontrollen ett flertal farliga spionerifall kunnat avslöjas men å andra sidan har fall förekommit, då genom dylik kontroll personer kunnat helt rentväs från till synes berättigade misstankar.

Här i Stockholm, där de flesta telefonkontrollärendena förekomma, äro dessa telefonkontrollärenden föremål för lång och omsorgsfull prövning, innan ett tillstånd meddelas. Polismyndigheten har först att taga ställning till fallet, huruvida de lagliga förutsättningarna för en sådan tvångsåtgärd föreligga. Om så finnes vara fallet, upprättas en promemoria, som innefattar en utförlig redogörelse för samtliga de skäl och omständigheter, varpå misstankarna mot personen i fråga grundas. Denna promemoria före-

drages därefter för den åklagare, som har att handlägga dylika ärenden. Om han finner de förebragta omständigheterna bärande, överlämnar han ärendet till rätten jämte skriftlig framställning om telefonkontroll. Anses utredningen icke tillfyllest, kan åklagaren eller rätten begära dess komplettering. Det är alltså tre instanser, nämligen polismyndigheten, åklagaren och rätten, som omsorgsfullt prövar ett dylikt ärende, innan det avgöres. Endast i mycket sällsynta fall av brådskande karaktär förekommer det, att åklagaren interimistiskt förordnar om telefonkontroll, i vilket fall anmälan ofördröjligen sker hos rätten. Självfallet är att polismyndigheten, åklagaren och rätten lagligen äro skyldiga att vid handläggningen av dylika ärenden tillvarataga den enskildes intressen lika väl som det allmännas. Då enligt gällande lagstiftning rätten utsatts som kontrollorgan beträffande ifrågavarande tvångsmedel, har därmed den bästa garanti skapats för att jämväl den misstänktes rätt och intressen bliva beaktade och tillgodosedda. Det finnes ingen berättigad anledning antaga, att rätten vid sin kontroll i fråga om telefonavlyssningsärenden skulle vara mindre rigorös eller noggrann än vad förhållandet är beträffande övriga straffprocessuella tvångsmedel.

— — — Förordnande av en särskild »offentlig försvarare» eller medborgarrepresentant i varje telefonkontrollärende skulle — oavsett ur vilken yrkesgrupp dessa representanter än utväljas — medföra att innehållet i dessa ärenden så småningom skulle spridas inom en ganska stor personkrets, vilket bl. a. ur sekretessynpunkt måste anses högst olämpligt. Att en och samma person förordnades att permanent uppehålla funktionen som representant eller offentlig försvarare för de misstänkta synes mindre lämpligt. För närvarande handlägges ifrågavarande ärenden av tre företrädare för rättsväsendet. Att utöka antalet med ytterligare en person torde icke vara ägnat öka rättssäkerheten utan snarare utgöra en belastning ur arbetsynpunkt.

— — — Under den tid, som gällande bestämmelser om telefonkontroll varit i tillämpning, har mig veterligt icke något fall av missbruk förekommit. Som jag tidigare nämnt utgör detta tvångsmedel ett av de viktigaste hjälpmedlen vid bekämpandet av illegal verksamhet i vårt land. Det är därför ett vitalt intresse, att några nya bestämmelser icke tillskapas, som kunna vara ägnade att försvåra tvångsmedlets tillämpning och förringa dess värde.

Föreningen Sveriges stadsfiskaler anför med anledning av motionärens förslag bl. a. följande:

Genom att den offentlige försvararen med hänsyn till vad ovan anförts icke får taga kontakt med den misstänkte beskäres honom möjligheten att erhålla upplysningar från denne och ingå på prövning av graden av misstanken, sett från den misstänktes ståndpunkt. Härigenom kan försvararen icke vara verksam i sin egentliga uppgift som ombud för den misstänkte. Hans ställning inför domstolen skulle därigenom icke bliva försvararens utan snarare uppfattas som något slag av medborgarrepresentant. Denna tanke, visserligen utformad på annat sätt, avvisades senast vid 1952 års lag. Enligt föreningens förmenande på mycket starka grunder. Några nya omständigheter eller skäl, som beröra det nu diskuterade institutet telefonavlyssning, ha såvitt föreningen har sig bekant icke framkommit.

Advokatsamfundet uttalar att det med hänsyn till de ganska vittgående

befogenheterna att anordna telefonavlyssning självfallet är av synnerlig vikt att vederbörande myndighet beaktar *dels* att en ovillkorlig förutsättning för telefonavlyssning städse är att någon kan skäligen misstänkas för brott *dels ock* att lagen icke i något fall tillåter telefonavlyssning, med mindre en sådan åtgärd finnes vara av synnerlig vikt för utredningen. Samfundet anför vidare:

Den största svagheten med de nu gällande reglerna ligger enligt styrelsens mening i den bristfälliga kontrollen över att de nyss nämnda förutsättningarna verkligen är uppfyllda. Rättens prövning utgör ett alltför bräckligt skydd för den enskilde, beroende därpå att rätten (i realiteten *en* domare) är nödsakad att taga ställning till frågan utan att partsförhandling ägt rum, d. v. s. utan att frågan blivit belyst även från den misstänktes sida. Det sagda har i allt väsentligt sin tillämpning vare sig rättens prövning avser en framställning av åklagaren eller innebär en överprövning av ett av undersökningsledaren eller åklagaren redan fattat beslut. I båda fallen är det i verkligheten uteslutande åklagarens redogörelse för saken som måste läggas till grund för avgörandet. — — —

Då rättssäkerheten på förevarande område enligt styrelsens uppfattning icke kan anses omgärdad med erforderliga garantier, anser styrelsen syftet med motionen behjärtansvärt, och styrelsen vill därför tillstyrka motionärens förslag om utredning. Vid en sådan utredning bör främst undersökas möjligheterna att genom något redan befintligt eller för ändamålet inrättat organ åstadkomma en mera betryggande kontroll över det ifrågasvarande tvångsmedlets användande.

Däremot kan styrelsen icke dela motionärens uppfattning att frågan skulle kunna lösas på det sättet att domstolen skulle förordna en »offentlig försvarare» med de uppgifter som anges i motionen. En försvarare kan icke taga ställning till spörsmålet huruvida skäligen misstanke föreligger, utan att få tillfälle att tala med den misstänkte och höra vad denne har att säga om de omständigheter på vilka misstanken grundas. Därtill kommer också att det ifrågasatta arrangemanget, om avsikten är att »försvararen» skall vara något annat än ett kontrollorgan, icke är förenligt med den förtroendeställning som en försvarare intager gentemot den misstänkte. Att försvararen skulle taga del av uppgifter med skyldighet att för den misstänkte hemlighålla vad han erfarit strider mot de principer som bör vara vägledande för förhållandet mellan försvararen och den person vars intressen han skall tillvarataga.

Utskottet

Telefonhemlighetens bevarande till skydd för den enskilde är av utomordentlig vikt, och betryggande anordningar härför bör självfallet finnas. I överensstämmelse härmed kan enligt gällande lagstiftning telefonavlyssning som straffprocessuellt tvångsmedel endast få komma till användning, då tungt vägande samhällsintressen gör det nödvändigt. Sålunda tillåtes sådan tvångsåtgärd allenast då det föreligger skäligen misstanke om brott, varå icke kan följa lindrigare straff än straffarbete i två år, eller brott innefattande hot mot rikets yttre eller inre säkerhet. Dessutom kräves att åtgär-

den finnes vara av synnerlig vikt för utredningen. För tillgodoseende av rättssäkerheten har kontrollen över användningen av telefonavlyssning lagts i domstols hand.

I förevarande motion begäres utredning, syftande till att omgärda telefonavlyssningen med sådana föreskrifter, att rättssäkerhetsgarantierna för den enskilde förstärkes. Framställningen grundar sig på den uppfattningen att det nuvarande rättsskyddet är otillräckligt. Motionären har erinrat om att underrätt vid handläggning av fråga om telefonavlyssning är domför med lagfaren domare ensam. Denna anordning är emellertid icke något för handläggningen av telefonavlyssningsärenden särskilt utmärkande utan är allmän regel såvitt avser domstolskontrollen över handhavandet av de straffprocessuella tvångsmedlen i allmänhet.

Ett annat förhållande, som påkallat motionärens uppmärksamhet, har avseende å förfarandet vid handläggningen av telefonavlyssningsärenden och är betingat av åtgärdens speciella natur. I allmänhet gäller ifråga om handläggningen att den misstänkte och hans försvarare skall beredas tillfälle att yttra sig i ärendet eller i varje fall få underrättelse om åtgärden. En dylik ordning kan icke upprätthållas vid telefonavlyssning, eftersom av naturliga skäl syftet med åtgärden i så fall skulle förfelas. I detta avseende har alltså av tvingande skäl avsteg fått göras från den eljest gängse ordningen. Detta medför — synes motionären mena — att det föreligger otillräckliga förutsättningar för en allsidig prövning från domstolens sida. Till avhjälpan av denna förmenta brist i gällande ordning har motionären anvisat den utvägen, att en »offentlig försvarare» skulle förordnas för den misstänkte för att — utan att den misstänkte finge känedom därom — vid förhandling inför domstolen på föreliggande material taga ställning till den påstådda misstanken och i övrigt andraga vad han kunde anse nödigt. Utskottet anser, och dess uppfattning delas av åtskilliga av de hörda remissinstanserna, motionärens förslag föga ägnat att åstadkomma en bättre grundval för domstolens avgörande, eftersom en dylik försvarare på grund av den bristande kontakten med den misstänkte knappast får någon egentlig möjlighet att tillvarataga dennes intresse och lämna bidrag till utredningen. I själva verket skulle försvararen komma att intaga ställning av ett slags kontrollorgan. Anordnande av kontroll å myndigheters handhavande av offentliga angelägenheter i den ordning som sålunda skisserats synes icke böra ifrågakomma.

Vad angår framförda önskemål om en förstärkning av kontrollen över handhavandet av förevarande tvångsmedel framgår icke av motionen, huruvida motionären tänkt sig att tillskapa någon annan anordning än den som nyss nämnts. En remissinstans har ansett domstolsprövningen vara ur rättsskyddssynpunkt otillräcklig, eftersom domstolen, då de för prövningen väsentliga förutsättningarna icke blir belysta från den misstänktes sida, till grund för avgörandet endast kan lägga åklagarens redogörelse, samt

framfört tanken på att genom något redan befintligt eller för ändamålet inrättat organ åstadkomma en mera betryggande kontroll. Utskottet har svårt att se att mycket skulle vara att vinna genom en sådan anordning, eftersom det ifrågasatta organet knappast kunde erhålla större underlag för sitt bedömande än vad nu är fallet beträffande domstolen. Naturligtvis kunde ett dylikt organ ges en stark sammansättning, eventuellt inkluderande medborgarrepresentanter — en tanke som tidigare framförts men förkastats — och en möjlighet vore också att föreskriva att i domstol skulle vid handläggning av dylika frågor sitta nämnd. Utskottet anser emellertid för sin del skäl icke föreligga att företaga någon ändring i de gällande kontrollanordningarna. Den nuvarande domstolsprövningen torde innebära en tillräcklig garanti ur rättssäkerhetssynpunkt. Det bör också erinras om justitieombudsmannens tillsynsverksamhet, som i väsentlig omfattning är inriktad på domstolarnas och åklagarnas handhavande av de lagliga möjligheterna till ingrepp i enskildas fri- och rättigheter. Tilläggas kan att ingen velat göra gällande att missbruk av handhavandet av telefonavlyssning förekommit.

Utskottet kan av skäl som anförts icke biträda motionärens förslag om utredning och får alltså hemställa,

att förevarande motion, II:355, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 18 mars 1958

På första lagutskottets vägnar:
EMIL AHLKVIST

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Lindblom, Per Olofsson, fru Sjöström-Bengtsson, herr Birke, fru Gärde Widemar, herrar Erik Svedberg och Franzén;

från andra kammaren: herrar Hedqvist, Gezelius, Gustafsson i Borås, Onsjö, Fröding, Jacobsson i Sala, fröken Bergegren och herr Eliasson i Stockholm.

Reservation

av fru *Gärde Widemar*, herrar *Franzén*, *Gustafsson* i Borås och *Eliasson* i Stockholm, vilka ansett att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

Vid den tvångsåtgärd som telefonkontroll innebär är den enskildes intressen sämre beaktade än vid andra straffprocessuella tvångsmedel. Den som varit föremål för sådan åtgärd blir icke, som t. ex. vid husrannsakan i den misstänktes frånvaro, underrättad om utgårderna även om det icke längre skulle vara till men för utredningen att så sker. Icke ens om det exempelvis under utredningen skulle ha framkommit, att den person på

vars uppgifter polisen, åklagaren och domstolen byggt sina misstankar oriktigt angivit annan för den gärning, som föranlett telefonavlyssning, finns någon föreskrift om underrättelse till den som varit misstänkt. Detta trots att de oriktiga uppgifterna kan ha orsakat ekonomisk skada för den misstänkte eller i övrigt kan vara av vikt för tillvaratagande av den förörrättades intressen. Den omständigheten att straffbestämmelserna om oriktigt angivande kan medföra förundersökning mot angivaren med hörande av målsäganden får i dessa fall endast teoretiskt intresse och täcker inte ens alla situationer, då sådan underrättelse ur nämnda synpunkter vore påkallad för tillvaratagande av den förörrättades intressen.

Domstolsprövningen av telefonkontrollen grundas på ena partens redogörelse för ärendet utan att saken — som regelmässigt eljest sker — blir belyst även från motsidan. Eftersom någon representant för den misstänkte vid dessa ärenden aldrig får reda på tvångsåtgärden, blir ärendet från dennes sida aldrig överklagat. Några prejudikat till ledning för praxis tillskapas icke.

Även ur allmän synpunkt — till förhindrande av för samhället skadlig ryktesspridning om obehörig telefonavlyssning — synes av vikt att denna tvångsåtgärd kringgärdas med bättre säkerhetsföreskrifter för den enskilde.

Bättre rättsskydd för den enskilde borde vid denna tvångsåtgärd kunna åstadkommas utan att därför möjligheterna försämras för polismyndigheten att begagna sig av tvångsmedlet vid de viktiga utredningarna beträffande spioneribrotten, där tvångsmedlet företrädesvis förekommer.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motion, II:355, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning för utrönande av möjligheterna att skapa bättre rättssäkerhetsgarantier för den enskilde vid telefonkontroll.